

POPULARYZACJA PISMA ŚWIĘTEGO W CZASACH KOMUNISTYCZNYCH

Ruch biblijny w czasach komunistycznych, mimo antykościelnej polityki państwa, rozwijał się na szeroką skalę, dostarczając wiernym coraz to nowszych przekładów i opracowań biblijnych. Wielkie nakłady Biblii, rozpowszechniane przez różnego rodzaju wspólnoty biblijne, docierały do licznych odbiorców, krzepiąc serca wiernych. Praca nie zawiera szczegółowych i wyczerpujących omówień oraz naukowej oceny poszczególnych dzieł popularyzujących dzieła biblijne, lecz jedynie opisuje ich rolę i miejsce, jakie odegrały w rozwoju polskiej biblistyki.

Powojenne dwudziestopięciolecie obfite było w prace ks. Eugeniusza Dąbrowskiego, mające duże znaczenie dla popularyzacji zagadnień związanych z rozwojem ruchu biblijnego. Pierwszą jego pracą, która ukazała się po zakończeniu wojny, był przekład encykliki Piusa XII o studiach biblijnych. Encyklika *Divino afflante Spiritu* ukazała się w Polsce w 1946 r. i stanowiła program rozwoju biblistyki realizowany przede wszystkim przez jej tłumacza, który opatrzył dzieło własnym komentarzem i słowem wstępnym. Inną pomocą biblijną opublikowaną przez ks. Dąbrowskiego były, kilkakrotnie wznawiane w różnej formie edytorskiej, introdukcje do ksiąg *Nowego Testamentu*.

Dzieło to – pisał Nitecki – służyć miało temu, aby Ewangelia była zawsze czymś żywym, by dzięki poznaniu okoliczności jej powstania przestała być księgą dla wtajemniczonych. Praca ta ułatwiała zrozumienie Słowa Bożego skierowanego do człowieka, ukazując jednocześnie wzajemny związek między czterema Ewangelistami, prezentując jeden, wspólny wizerunek Chrystusa (Nitecki 1982, s. 104).

Pierwszą introdukcją biblijną ks. Dąbrowskiego były wydane w 1938 r. *Ewangelie. Ich powstanie i rodzaj literacki*. Dzieło to zostało wznawiane po 11 latach, w 1949 r., i stanowiło wówczas dużą pomoc w odczytywaniu tekstu Ewangelii w przekładzie ks. Dąbrowskiego.

¹ jolanta.laskowska@ug.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0003-4431-3677>

W tym samym roku ukazało się także pierwsze wydanie *Prolegomeny do Nowego Testamentu*, będącej podręcznikiem z popularnym wykładem problematyki biblijnej, przeznaczonym dla świeckich czytelników. Mimo wstępnych założeń autora, że nie będzie to podręcznik, dzieło zaczęło pełnić taką właśnie funkcję w polskich ośrodkach teologicznych. *Prolegomena* stanowiła pewną encyklopedię wiedzy o *Nowym Testamencie* i razem z nim tworzyła jedną wspólną całość.

Pracą o dużym znaczeniu dla popularyzacji tekstu biblijnego oraz jego naukowej interpretacji była *Synopsa łacińsko-polska czterech Ewangelii* opracowana w 1955 r. Problem synopsy ewangelicznej polegał na wyjaśnianiu podobieństw i różnic zachodzących między trzema pierwszymi Ewangeliąmi i stał w centrum zainteresowania uczonych już od XVIII w. Synopsa ks. Dąbrowskiego służyła pomocą w studiach teologicznych oraz pozwalała wszechstronnie poznać Ewangelię jako utwór literacki, historyczny i teologiczny.

Jedną z najważniejszych inicjatyw czasów PRL było wydanie wielotomowego komentarza do poszczególnych ksiąg Pisma Świętego. Myśl opracowania tego dzieła zrodziła się jeszcze przed wojną, ale do realizacji tych zamierzeń doszło dopiero w 1955 r., kiedy ks. Dąbrowski, w porozumieniu z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim i wydawnictwem Pallottinum w Poznaniu, przedstawił pierwszy projekt do ksiąg *Nowego Testamentu*. Redaktor dzieła oraz jego współpracownicy zamierzali wydać całość w rocznicę tysiąclecia chrztu Polski, stąd nieoficjalna nazwa: „komentarz tysiąclecia”. Pierwszy tego typu komentarz biblijny przeznaczony był dla profesorów i studentów teologii, duszpasterzy i inteligencji świeckiej. Za życia ks. Dąbrowskiego ukazało się sześć tomów komentarzy, w tym jego własny dwutomowy wstęp *Nowy Testament na tle epoki. Geografia – Historia – Kultura* (1958) oraz opracowanie *Dziejów Apostolskich* (1961) i *Listów św. Jana do Koryntian* (1965). W roku 1974 redakcję przejął Feliks Gryglewicz, który doprowadził do końca zbiorowe dzieło polskich biblistów zaprojektowane na 12 tomów, ale liczące ich w sumie 13 (Nitecki 1982, s. 101–104).

Od 1962 r., również w poznańskim wydawnictwie Pallottinum, zaczął ukazywać się komentarz do ksiąg *Starego Testamentu* pod redakcją ks. Stanisława Łacha. Komentarz miał charakter popularnonaukowy i teologiczny. Ostatni, 12. tom ukazał się w 1968 r. Poszczególne części zawierały kilka woluminów, na których początku zamieszczano wstęp podzielony na rozdziały, oraz bibliografię, uwzględniającą piśmiennictwo polskie. Prócz komentarzy ukazały się w nim dzieła uzupełniające, mianowicie: *Wstęp ogólny do Starego Testamentu*, *Teologia biblijna Starego Testamentu*, *Historia czasów Starego Testamentu* i *Archeologia biblijna* (Łach, Styś 1962, s. 7–10).

Innym ważnym przedsięwzięciem polskich biblistów było wydanie, znowu z inicjatywy i pod naczelną redakcją ks. Dąbrowskiego, dwutomowej specjalistycznej

encyklopedii biblijnej. Dzieło powstało w latach 1955–1961 zbiorowym wysiłkiem 20 duchownych i świeckich biblistów oraz historyków starożytności. Encyklopedia zawierała najnowszą bibliografię dotyczącą zagadnień biblijnych oraz 1950 haseł z zakresu biblistyki i tych nauk pomocniczych, które z interpretacją tekstu Pisma Świętego mają określony związek. Jak pisał ks. Dąbrowski, „*Podręczna encyklopedia biblijna* jest pierwszym tego typu opracowaniem w naszej literaturze. A zjawia się ona w samą porę. Poglębiający się bowiem ruch biblijny w Polsce domaga się coraz bardziej sprawnych narzędzi, wytyczających mu drogę na przyszłość” (Dąbrowski 1959, s. 22–24). Wydanie encyklopedii stanowiło więc ważny etap w rozwoju nauk biblijnych i upowszechnianiu ich zdobyczy w Polsce.

Ks. Dąbrowski był także inicjatorem wydania w Poznaniu w 1963 r. pracy zbiorowej pod tytułem *Studia biblijne i archeologiczne*, w której znalazły się artykuły wielu uczonych o światowej sławie. Publikacja omawiała zagadnienie związane z rzymską podróżą św. Pawła oraz inne studia biblijne i archeologiczne (Nitecki 1982, s. 121).

Ważnym dziełem w biblistyce polskiej była książka Marii Kossowskiej, wybitnej znawczynie historii języka polskiego, zwłaszcza polskiego stylu biblijnego i historii Biblii. Postulaty, by przygotować taką pracę, wysuwane były przez historyków już na początku XX w. Obszerne dzieło, pt. *Biblia w języku polskim*, przedstawiało nie tylko historię polskich przekładów biblijnych, ale także tło ich powstania. Dwa pierwsze tomy, obejmujące historię Pisma Świętego w języku polskim w okresie od XIV w. do 1895 r., ukazały się w Księgarni św. Wojciecha w Poznaniu w latach 1968–1969. Tom trzeci, mający omawiać współczesne przekłady Biblii od 1893 r., z niewiadomych przyczyn nie został dotąd opublikowany (*Biblia w języku...* 1975, s. 81–83).

W roku 1975 ukazał się *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, będący kontynuacją inicjatywy ks. Dąbrowskiego. Jego twórcy, Augustyn Jankowski, Kazimierz Romaniuk i Lech Stachowiak, przeznaczyli go dla teologów i do bezpośredniego użytku duszpasterzy. Komentarz ogranicza się do podania zasobu związanych danych co do bezbłędnej interpretacji tekstu, zgodnej ze stanem współczesnej egzegezy (Jankowski, Romaniuk, Stachowiak 1975, s. 5).

Z powodu rozwoju nauk biblijnych odczuwano potrzebę opracowania nowego, zaktualizowanego komentarza do Pisma Świętego. Tom pierwszy, *Wstęp ogólny*, opracował Henryk Strąkowski; tom drugi, *Wstęp do Starego Testamentu*, zredagował Feliks Gryglewicz. Komentarz, stanowiący kompendium najnowszych osiągnięć naukowych, ukazał się w Poznaniu w latach 1969–1974 (Nitecki 1982, s. 122–123).

W 1985 r. w Warszawie pojawiło się pierwsze wydanie *Konkordancji do Pisma Świętego Nowego Testamentu* bpa Kazimierza Romaniuka, które rozeszło się w czasie – jak sam biskup pisał – rekordowo krótkim (Romaniuk 1988, s. 5). Na potrzeby czytelnice opublikowano w 1988 r. drugie wydanie tego dzieła, zawie-

rające wnikliwą korektę pierwszej edycji. Wcześniejsze publikacje tego typu to *Konkordancja podręczna Pisma Świętego* ks. Dąbrowskiego (1955) i *Podręczna konkordancja biblijna* opracowana przez Elizeusza Trzeciaka (1967). Z inspiracji ks. Jerzego Chmiela i o. Augustyna Jankowskiego ukazała się w 1987 r. w Krakowie *Konkordancja Nowego Testamentu* napisana przez ks. Kazimierza Greła. Dzieło przedstawiało występujące w *Nowym Testamencie* imiona, nazwy, terminy teologiczne i określenia w najrozmaitszych kontekstach. Skierowane było zarówno do duszpasterzy, jak i do świeckiego czytelnika, którego praca byłaby w jakiś sposób związana z Biblią (Grzybek 1987, s. 5–6).

W 1991 r. warszawska Fundacja Misyjna Świeckich, dla upamiętnienia czwartej pielgrzymki Jana Pawła II, wydała *Konkordancję do Biblii Tysiąclecia* opracowaną przez ks. Jana Flisa. Była to pierwsza komputerowa konkordancja biblijna oferowana polskiemu katolikom, zgłębiającym tekst *Ksiąg Starego i Nowego Przymierza* (Langkammer 1991, s. 5).

Ważną pomocą biblijną o dużym znaczeniu dla popularyzacji Pisma Świętego były słowniki. Pewne braki *Podręcznej Encyklopedii Biblijnej* uzupełnił polski przekład *Słownika teologii biblijnej* (1973, 1982, 1985) wydany przez wydawnictwo Pallottinum pod redakcją o. Xaviera Leona-Dufoura. Tłumaczenia na język polski i opracowania dokonał Kazimierz Romaniuk, który był również tłumaczem *Słownika Nowego Testamentu* (1981, 1986) o. Xaviera Leona-Dufoura, wydanego przez Księgarnię św. Wojciecha w Poznaniu.

Ponadto w 1982 r. nakładem Księgarni św. Jacka w Katowicach ukazał się *Słownik biblijny* opracowany przez Hugolina Langkammera. Autor podawał w swej publikacji pierwsze i podstawowe informacje dotyczące Pisma Świętego, które miały istotne znaczenie dla zrozumienia rzeczywistości biblijnej. Słownik uzupełniały zamieszczone po hasłach tablice: chronologiczna oraz miar, wag i pieniędzy. Na początku książki zamieszczono spis haseł i odsyłaczy ułatwiający korzystanie z dzieła (Langkammer 1982, s. 5–6). Drugie wydanie, poprawione i uzupełnione, ukazało się w 1984 r.

Do *Podręcznej encyklopedii biblijnej*, *Słownika teologii* oraz *Słownika biblijnego* Langkammera dołączył jeszcze w 1989 r. *Słownik obrazów i symboli biblijnych* Manfreda Lurkera w tłumaczeniu bpa Kazimierza Romaniuka z języka niemieckiego na język polski. Przy omawianiu każdego hasła uwzględniano jego odbicie w sztuce, co stanowiło cenną pomoc w rozumieniu detali architektonicznych, zwłaszcza średniowiecznych, stanowiących integralną częśćkę tzw. *Biblii ubogich* (Romaniuk 1989, s. 5).

Ks. Romaniuk opracował także *Mały słownik metaforyczno-egzegetyczny*, który ukazał się w Poznaniu w 1990 r. Praca zawierała alfabetyczny zestaw wszystkich obrazów – porównań nowotestamentalnych. Był to pierwszy w literaturze biblijnej, polskiej i światowej słownik tego typu. Wartość dzieła polegała nie tylko na samym wyszczególnieniu metafor, lecz także na podaniu ich znaczeń.

Zależało nam na tym – pisał autor – żeby można było w czasie możliwie najkrótszym – a takie sytuacje zdarzają się często zwłaszcza w pracy duszpastersko-katechetycznej – bez uciekania się do wielkich komentarzy i opasłych słowników, dowiedzieć się po prostu „kto jest kto” i „co jest co” – zwłaszcza to drugie, w *Nowym Testamencie* (Romaniuk 1992, s. 1011).

Publikacja cieszyła się dużym zainteresowaniem wśród czytelników, o czym świadczą częste wznowienia (w 1992 i dwa razy w 1993 r.)².

Obok słowników na rynku księgarskim pojawił się w 1973 r. pierwszy tom *Encyklopedii katolickiej* wydawanej przez Katolicki Uniwersytet Lubelski. Działy biblijne stanowiły tam podstawowe źródło, a zarazem punkt wyjścia w opracowaniu niemal wszystkich haseł problemowych (*Wstęp* 1973, s. 11–14).

Pomocą w zrozumieniu Pisma Świętego stał się także *Atlas biblijny*, przedstawiający scenerię geograficzną, w której rozgrywały się biblijne wydarzenia. Atlas zawierał mapy, ilustracje oraz komentarz ściśle powiązany z narracją biblijną. Publikacja ukazała się w 1990 r. w Warszawie (*Wstęp* 1990, s. 3).

Naukowy warsztat polskich biblistów uzupełniały monografie wybranych zagadnień. Odegrały one dużą rolę w rozwoju ruchu biblijnego w Polsce i upowszechnianiu tekstów Pisma Świętego. Równie ważnym elementem biblistyki, obok masowego rozpowszechnienia Pisma Świętego i naukowych pomocy biblijnych, była również sprawa bezpośredniego dotarcia do wiernych i przybliżenie im problematyki biblijnej. Popularyzacja tego typu miała na celu ułatwienie prawidłowego zrozumienia treści Pisma Świętego oraz zachęcenie do jego lektury wszystkich ludzi wierzących. Jedną z form takiej popularyzacji były opracowania popularnonaukowe oraz literatura piękna oparta na motywach biblijnych.

Biblia, od czasu kiedy dotarła do rąk ludzkich, zasilala nieprzerwanie wyobraźnię artystów, będąc wspaniałym twórczym literackim. Przez całe tysiąclecie istnienia kultury ludzkiej inspirowała twórców literatury, których dzieła przez długie wieki nie tyle wyjaśniały treść Pisma Świętego, ile ją raczej zastępowały. W połowie XX w. wierni oczekiwali literatury popularnonaukowej wyjaśniającej trudne problemy egzegetyczne oraz utworów literackich zawierających motywy biblijne, które pomogłyby czytelnikowi wydobyć z ksiąg świętych aktualne treści i pouczenia Boże (Nitecki 1982, s. 145–146).

W latach pięćdziesiątych dorobek literatury popularnonaukowej opartej na *Piśmie Świętym* był bardzo skromny. Inicjatorem tej grupy publikacji na terenie

² W 1991 r. w Poznaniu ukazało się dzieło pt. *Słownik – konkordancje osób Nowego Testamentu* opracowane przez Piusa Czesława Bosaka. Praca obejmowała wszystkie osoby wymienione z imienia w *Nowym Testamencie* ułożone w porządku alfabetycznym. W słowniku zamieszczonych było 438 haseł zawierających podstawowe dane bibliograficzne (Bosak 1991, s. 5–6).

Polski był dominikanin o. Atanazy Urban Fic. Dzieło jego, o charakterze ściśle egzegetycznym i naukowym, odznaczało się dokładnością relacji i dojrzałym sądem. Praca wydana pt. *Jezus Chrystus* obejmowała dwa tomy: pierwszy nosił tytuł *Tajemnice Dzieciństwa* (Poznań 1951), drugi – *Tajemnice Męki i Chwały* (Poznań 1952). Autor nie zdążył zrealizować swego zamierzenia i nie przekazał wiernym trzeciego tomu poświęconego nauce Zbawiciela (Pytel 1971, s. 328–329).

W 1959 r. ukazała się książka Daniela Ropsa *Co to jest Pismo Święte?* przetłumaczona z języka francuskiego przez karmelitanki Bose z Warszawy. Praca omawiała wyjątkowe znaczenie Biblii w kulturze ogólnoludzkiej, dzieje jej powstania, kształtowanie się kanonu Pisma Świętego oraz jego znaczenie w życiu kościoła. Dzieło Daniela Ropsa miało charakter biblijnej introdukcji ogólnej, przeznaczonej dla ludzi bez wykształcenia teologicznego, pragnących pogłębić swą wiedzę o Słowie Bożym. Druga publikacja tego autora, która podobnie jak pierwsza ukazała się w Księgarni św. Wojciecha w Poznaniu, stanowiła wprowadzenie do lektury *Nowego Testamentu* przez ukazanie jego tła geograficznego, historycznego i kulturalnego. W książce *Życie codzienne w Palestynie za czasów Chrystusa* (1965) pisarz stworzył rekonstrukcję dziejów ewangelicznych.

Wśród innych prac o charakterze popularnonaukowym na uwagę zasługiwały przekłady literatury obcej. Na język polski zostały przetłumaczone dzieła Giuseppe Ricciottiego, Thomasa Demana i Daniela Ropsa (Nitecki 1982, s. 146–148).

Rozwój literatury pięknej inspirowanej Słowem Bożym zawdzięczamy Jerzemu Zawieyskiemu (*Dramaty* 1957), który aktualizował problematykę biblijną i wplatał ją w życie człowieka współczesnego oraz Janowi Dobraczyńskiemu – autorowi wielu książek o tematyce czerpanej z Pisma Świętego, takich jak *Wybrańcy gwiazd* (1948), *Święty miecz* (1949), *Listy Nikodema* (1952), *Jezus Chrystus i Jego Apostołowie* (1953), *Manna i chleb* (1954). Duże zasługi na tym polu odnieśli także Szczepan Jeleński (*Światła tajemnic* z 1945 r. i *Płomienie serca* z 1947 r.), Pia Górską (*Miasto Dawidowe* z 1955 r.), Zofia Kossak (*Przymierze* z 1957 r.), Zofia Starowieyska-Morstinowa (*Fakty i słowa* z 1956 r.) oraz Roman Brandstaetter (*Pieśń o moim Chrystusie* z 1960 r., *Hymny maryjne* z 1963 r., *Słowo nad słowami* z 1964 r.) i in. (Bukowski 1984).

Postaci Jezusa i Maryi stanowiły i stanowią temat niezliczonej liczby wierszy. Z gatunków biblijnych szczególnie popularny stał się psalm. Nierzadkim zjawiskiem było posługiwanie się motywami z Pisma Świętego jako metaforami czy symbolami najróżnorodniejszych znaczeń, co przejawiało się w modzie nadawania niereligijnym utworom tytułów biblijnych – np. *Mury Jerycha* Tadeusza Brezy czy *Pascha Chrystusa* Jerzego Harasymowicza (Jasińska-Wojtkowska 1976, s. 446–447).

Ważnym elementem działalności popularyzatorskiej była również publicystyka biblijna, podejmująca aktualne zagadnienia światowego ruchu biblijnego

i budząca przez to większe zainteresowanie Pismem Świętym wśród wiernych. Artykuły ukazujące się głównie na łamach „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego” oraz „Przewodnika Katolickiego” miały przeważnie charakter popularnonaukowy i były adresowane do szerokich kół świeckich czytelników. Od 1956 r. „Przewodnik Katolicki” zaczął uwzględniać w większym wymiarze tematykę ewangelijną, a ponadto wznowił specjalny dział pod nazwą *Słowo Boże*, w którym zamieszczał komentarze teologiczne niedzielnych i świątecznych czytań egzegetyczno-liturgicznych (Pytel 1971, s. 332).

Biblijna twórczość odnosząca się do Pisma Świętego jest niewątpliwie bogata i znacznie przewyższa inne dyscypliny kościelne. Świadczy to o prężnym ruchu biblijnym i zainteresowaniu się Biblią ze strony duszpasterzy i wiernych świeckich. Twórczość ta – jak stwierdził Jan Pytel (1971, s. 337) – z jednej strony ożywia ruch biblijny i ubogaca całą teologię, z drugiej zaś jest odpowiedzią na konkretne zapotrzebowanie czytelników.

Na podstawie powyższych rozważań można wysnuć wniosek, że Pismo Święte w czasach komunistycznych wraz ze swymi głosicielami, mimo antykościelnej polityki państwa, docierało do czytelników i budziło ich zainteresowanie. Świadczy o tym liczba wydanych publikacji popularyzujących *Słowo Boże*, wśród których były encykliki, introdukcje, synopsy ewangeliczne, konkordancje, komentarze do poszczególnych ksiąg Pisma Świętego, opracowania monograficzne, encyklopedie i słowniki biblijne, atlas biblijny, publicystyka biblijna, opracowania popularnonaukowe oraz literatura piękna oparta na motywach biblijnych.

Bibliografia

Biblia w języku polskim. Rozmowa z dr. Marią Kossowską (1975) „Życie i Myśl” R. 25, nr 5.

Bosak P.C. (1991), *Słownik – konkordancje osób Nowego Testamentu*, Poznań.

Bukowski K. (1984), *Biblia a literatura polska. Antologia*, Warszawa.

Dąbrowski E. (1959), *Wstęp*, w: *Podręczna encyklopedia biblijna*, t. I, Poznań.

Grzybek S. (1987), *Przedmowa*, w: Grela K., *Konkordancja Nowego Testamentu*, t. I, Kraków.

Jankowski A., Romaniuk K., Stachowiak L. (1975), *Wstęp*, w: *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, t. I, Poznań.

Jasińska-Wojtkowska H. (1976), *Biblia w literaturze polskiej*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. II, Lublin.

Langkammer H. (1982), *Słowo wstępne*, w: H. Langkammer, *Słownik biblijny*, Katowice.

Langkammer H. (1991), *Przedmowa*, w: J. Flis, *Konkordancja do Biblii Tysiąclecia*. Warszawa.

Łach S., Styś S. (1962), *Słowo wstępne redakcji*, w: *Pismo Święte Starego Testamentu*, red. S. Łach, t. I, Poznań.

Nitecki P. (1982), *Ks. Eugeniusz Dąbrowski. Apostoł Pisma Świętego*, Warszawa.

Pytel J. (1971), *Problematyka nowotestamentowa w polskiej literaturze biblijnej ostatniego 25-lecia*, w: *Współczesna biblistyka polska 1945–1970*, Warszawa.

Romaniuk K. (1988), *Przedmowa do wydania drugiego*, w: *Konkordancja do Pisma Świętego Nowego Testamentu*, t. I, Warszawa.

Romaniuk K. (1989), *Przedmowa do wydania polskiego*, w: J.M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań.

Romaniuk K. (1992), *Wprowadzenie*, w: K. Romaniuk, *Mały słownik metaforyczno-egzegetyczny*, Warszawa.

Wstęp (1973), w: *Encyklopedia katolicka*, t. I, Lublin.

Wstęp (1990), w: *Atlas biblijny*, Warszawa.

Streszczenie

Popularyzacja *Pisma Świętego* w czasach komunistycznych

Artykuł omawia dzieła popularyzujące teksty biblijne, opisuje ich rolę i miejsce, jakie odegrały w rozwoju biblistyki polskiej. Na podstawie przytoczonych przykładów można wysnuć wnioszek, że powojenny ruch biblijny, mimo antykościelnej polityki państwa, rozwijał się na szeroką skalę, dostarczając wiernym coraz to nowszych przekładów i opracowań biblijnych. Były wśród nich encykliki, introdukcje, synopsy ewangeliczne, konkordancje, komentarze do poszczególnych ksiąg Pisma św., opracowania monograficzne, encyklopedie i słowniki biblijne oraz atlas biblijny. Ważnymi elementami działalności popularyzatorskiej były również: publicystyka biblijna, opracowania popularnonaukowe oraz literatura piękna oparta na motywach biblijnych.

Słowa kluczowe: Biblia, Pismo Święte, literatura polska, powojenna literatura polska

Summary

The popularisation of Scripture in the communist era

The article discusses works popularising biblical texts and describes their role and place in the development of Polish biblical studies. On the basis of the examples cited, it can be concluded that the post-war biblical movement, despite

the anti-church policy of the state, developed on a large scale, providing the faithful with ever newer biblical translations and studies. These included encyclical, introductions, evangelical synopses, concordances, commentaries on individual books of Scripture, monographic studies, biblical encyclopaedias and dictionaries, and a biblical atlas. Biblical journalism, popular science studies and fiction based on biblical themes were also an important part of the popularisation activities.

Keywords: Bible, Scripture, Polish literature, post-war Polish literature